

DOI 10.26886/2311-4517.7(79)2021.5

УДК 811.111-25.42

**СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ ТЕРМІНІВ-КОМПОЗИТІВ В СУЧАСНІЙ
НІМЕЦЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ
ВИДАННЯ «SPIEGEL»)**

кандидат філологічних наук, доцент, Друзб'як С. В.

<https://orcid.org/0000-0001-8971-9852>

e-mail: svitlana.v.druzhbiak@lpnu.ua

магістр, Бабик С. Т.

<https://orcid.org/0000-0002-5946-4788>

e-mail: sofia.babyk.mflz.2020@lpnu.ua

Національний університет «Львівська політехніка», Україна, Львів

Проаналізовано німецькі економічні публіцистичні тексти 2021 року; виявлено економічні терміни-композиції (620 лексем); здійснено структурно-семантичну класифікацію досліджуваних одиниць, виявлено їх продуктивні моделі. Застосовано описовий метод, метод дистрибутивного аналізу, метод моделювання та елементи кількісного аналізу. Встановлено, що словоскладання належить до продуктивних способів номінації фахових понять. Найбільшу кількість становлять двокомпонентні одиниці – 82%, трикомпонентні – 18%. Нові композиції в економічній термінології формують єдину монолітну складну основу, до компонентів якої можуть належати як корені, так і похідні прості чи складні основи. Їхній компонентний склад може бути дуже різноманітним. Для термінів-композицій характерні висока інформативність та, водночас, відносна компактність.

Ключові слова: термін, термінологія, композит, словотвірна модель, продуктивність.

Кандидат филологических наук, доцент Дружбяк С. В., магистр Бабик С. Т. Структурные модели терминов-композитов в современной немецкой экономической терминологии (на материале издания «Spiegel») / Национальный университет «Львовская политехника», Украина, Львов

Проанализированы германские экономические публицистические тексты 2021 года; выявлены экономические термины-композиты (620 лексем); осуществлена структурно-семантическая классификация исследуемых единиц, выявлены их продуктивные модели. Используются описательный метод, метод дистрибутивного анализа, метод моделирования и элементы количественного анализа. Установлено, что словосложение относится к продуктивным способам номинации профессиональных понятий. Наибольшее количество составляют двухкомпонентные единицы – 82%, трехкомпонентные – 18%. Новые композиты в экономической терминологии формируют единое монолитное сложное основание, к компонентам которого могут принадлежать как корни, так и производные простые или сложные основы. Их компонентный состав может быть очень разнообразным. Для терминов-композитов характерна высокая информативность и одновременно относительная компактность.

Ключевые слова: термин, терминология, композит, словообразовательная модель, продуктивность.

S. Druzhbiak, PhD in philological Sciences, Associate Professor, S. Babyk, Master's student in the Applied Linguistic / Lviv Polytechnic National University, Ukraine, Lviv

German economic publicist texts of 2021 have analysed; found out economic composite terms (620 lexemes); it is carried out structurally semantic classification of the probed units, found out them productive

models. A descriptive method, method of distributive analysis, design method and elements of quantitative analysis, is applied. It is set that composite words belongs to the productive methods of nomination of professional concepts. The most is made by double-component – 82%, three-component – 18%. New compos in economic terminology form the unique difficult monolithic basis, to the components of which can belong both roots and simple derivatives are or difficult bases. Their component composition can be very various. For terms-compos the high informing and, at the same time, relative compactness is characteristic.

Key words: term, terminology, composite, word-forming model, productivity.

Вступ. В останні роки аналіз терміноутворюючих процесів стає все актуальнішим як в українській, так і в зарубіжній лінгвістиці. Науково-технічний прогрес та новітні технології зумовлюють необхідність створення термінологічних одиниць, що позначатимуть нові процеси і явища в різних сферах діяльності. Дослідження структурно-семантичних особливостей термінів дає змогу оцінити рівень розвитку тієї чи іншої терміносистеми та визначити ключові напрями для її нормування.

Проблеми термінологічної теорії вже кілька десятиліть є об'єктом активного дослідження багатьох українських: А. С. Д'яков, І. С. Квітко, Т. Р. Кияк та зарубіжних: В. В. Виноградов, Г. Й. Винокур, М. М. Володіна, В. Г. Гак, Б. М. Головін, С. В. Гриньов, Н. Fluck, D. Möhn, T. Roelke учених. Науковці вивчають питання, пов'язані з формуванням та функціонуванням термінів сфери економіки [4], з синтаксичними особливостями німецького фахового маркетингового дискурсу [1], з дериваційними властивостями термінологічних

одиниць [2], зі словотвірною потенцією префіксальних дієслів [5] тощо.

Перелічені дослідження створили теоретично-методологічну базу для подальшого вивчення окремих терміносистем, їхньої побудови й закономірностей розвитку.

Незважаючи на постійний та активний інтерес науковців до проблеми дослідження та уніфікації різних фахових мов, аналіз досліджень та наукової літератури свідчить про те, що німецька економічна термінологія як ніколи потребує уваги дослідників, зважаючи на теперішні нестабільні економічні часи та активне поповнення досліджуваної термінології новими одиницями.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі термінів-комполітів в сучасній німецькій економічній термінології, дослідженні їх структурних та семантичних особливостей.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні **завдання**: проаналізувати німецькі економічні публіцистичні тексти 2021 року; виявити економічні терміни-комполіти; здійснити структурно-семантичну класифікацію досліджуваних одиниць, виявити їх продуктивні моделі.

Об'єктом дослідження є терміни-комполіти в сучасній німецькій економічній термінології. **Предмет** дослідження – структурно-семантичні особливості термінів-комполітів в сучасній німецькій економічній термінології.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для опрацювання матеріалу дослідження було застосовано такі методи: описовий метод – для виділення одиниць аналізу; метод дистрибутивного аналізу – для членування виділених одиниць з метою їхнього аналізу, класифікації та інтерпретації для використання отриманих даних під час формалізованого опису термінів-комполітів;

метод моделювання – для побудови формальних моделей. Крім цього, можливе використання елементів кількісного аналізу з метою встановлення частоти моделей досліджуваних структур і їхніх компонентів та співвідношення між отриманими показниками.

У певних випадках було застосовано метод семантико-компонентного аналізу та метод мікростатистичних підрахунків на основі лексикографічних джерел та текстів різних функціональних типів.

Матеріалом дослідження стали 620 термінів-комполітів, виокремлених методом суцільної вибірки із німецького періодичного видання «Spiegel».

Для проведення повноцінного власного дослідження було виявлено потребу у створенні унікальної вибірки термінів. Це дало змогу не тільки опиратись на попередні дослідження лінгвістів у цій царині, а й здійснити незалежні судження та підвести підсумки по закінченню лінгвістичного аналізу.

Уся вибірка зібрана за період 2021 року, що додає певної унікальності пропонованому дослідженню.

Терміни було зібрано на базі німецького періодичного видання «Spiegel». Найзручнішим варіантом пошуку, фільтрації та опрацювання інформації виявилася електронна версія цього видання. Адже вона містить усі його видавничі розгалуження (наприклад, економічно-діловий щомісячник «Manager Magazin»), які базуються саме на певному виді економічної діяльності і, відповідно, дають змогу зробити тематичну класифікацію та краще аналізувати матеріал.

Під час створення вибірки до уваги брались терміни, що складаються з 2 та більше слів. Тому дослідження структурних

особливостей та виявлення певних закономірностей в словотвірному процесі можна віднести до ряду важливих завдань цієї роботи.

Окрім цього, ми простежили роль різних частин мови у процесі словотворення досліджуваних термінів. Адже частиномовне вираження термінів завжди належало до важливих проблем термінологічної лексики та має велике значення. Особливо активно цю проблему досліджували у ХХ столітті, коли лінгвісти всього світу активно її обговорювали і судження багатьох відрізнялися.

Поняття «комползит» у мовознавстві розглядають у широкому та вузькому сенсі. В широкому розумінні композити – складні лексеми, що складаються з двох або більше слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, що набула формальних, граматичних і семантичних ознак окремого слова. У вузькому значенні композити (лат. *compositus* – компонент, що складається з частин) – складні слова, утворені на основі додавання. У цьому значенні термін «комползит» використовують для позначення слів, утворених шляхом додавання основ [3, с. 246].

Терміни-комползити широко представлені в економічній термінології. Їх поява зумовлена можливістю передати два чи більше значення в одному слові. Це забезпечує здатність такої одиниці стисло виразити основне поняття і відповідати одразу багатьом невід'ємним ознакам терміна: інформативність, однозначність, точність та стилістична нейтральність. Вони відображають усі ознаки та характеристики, що необхідні для опису та позначення об'єктів економічної дійсності.

Для проведення аналізу були використані запропоновані Д'яковим А. С., Кияком Т. Р. та Куделько З. Б [6, с. 217] словотвірні моделі складних термінів. За результатами дослідження, кількість складних термінів становить 620 одиниць, серед яких превалюють

двокомпонентні композити (560 термінів – 82% усіх складних одиниць). Серед них, як свідчить фактичний матеріал, найчастіше зустрічаються такі моделі складних слів:

1. Модель **S+S** (іменник+іменник). Це становить 448 слова – 76,3% усіх двокомпонентних композитів: *die Produktionsweise* – спосіб виробництва; *der Stadtstaat* – місто-держава; *das Kursniveau* – рівень курсу; *die Betriebseinheit* – виробнича одиниця; *die Betriebseinheit* – виробнича одиниця. На нашу думку, продуктивність цієї моделі пояснюється тим, що композит з першим іменником є тим лексичним утворенням яке чітко номінує поняття, не утворюючи комунікативних перешкод для його розуміння.

2. Другою за продуктивністю моделлю двочленних термінів є модель **V+S** (дієслово+іменник). Тут налічується 51 слова – 12,7% усіх двокомпонентних композитів. Ця модель характерна тим, що дієслово, представлене зазвичай у вигляді основи теперішнього часу дійсного способу, втрачає свої спеціальні граматичні властивості і вступає в атрибутивні відносини з іменником, уточнюючи його: *die Lieferfirma* – фірма-постачальник; *die Raubüberfälle* – випадки викрадення; *die Arbeitsbedingungen* – умови праці; *die Staffelpreise* – диференційовані ціни.

3. Значно менш продуктивною є модель **A+S** (прикметник+іменник). Зафіксовано 45 таких одиниць – 7,9% усіх двокомпонентних композитів. Можна вважати, що це притаманно саме економічній термінології, оскільки, на відміну від інших терміносистем, де, як свідчать дослідники, ця модель є взагалі непродуктивною, економічна термінологія містить все ж певну кількість таких лексем. Це можна пояснити тим, що при створенні економічного терміна нерідко є потреба саме в уточненні чи конкретизації якогось поняття, що забезпечує саме використанню

прикметників, наприклад: *der Armenrecht* – право малозабезпеченої сторони в цивільному процесі на час звільнення від сплати судових витрат і призначення їй безплатного адвоката; *der Gleichbehandlung* – рівні права; *der Gleichberechtigung* – рівноправне становище, рівність; *der Niedriglohn* – низький рівень заробітної плати.

4. Також непродуктивною моделлю є модель **Adv+S** (прислівник+іменник). Всього 6 слів – 1,6% усіх двокомпонентних композитів, наприклад: *der Sofortkredit* – миттєвий кредит; *der Direktabnehmer* – безпосередній користувач.

5. Ще меншу вживаність у порівнянні з іншими має модель **Gerund+S** (герундій+іменник). Зафіксовано 5 слів – 0,9% усіх двокомпонентних композитів, у більшості з яких першим елементом виступає англіцизм, наприклад: *die Skimmingstrategie* – політика «зняття вершків», політика встановлення високої ціни на новий продукт.

6. Усього 3 одиниці – 0,3% усіх двокомпонентних композитів утворено моделлю **Präp+S** (прийменник+іменник): *der Mitbesitzer* – співвласник; *die Untermiete* – суборенда.

7. Найнижчу продуктивність спостерігаємо у моделях **Pron+S** (займенник+іменник), всього одна одиниця – 0,2% усіх двокомпонентних композитів): *das Selbstverteidigung* – самооборона та **Konj+S** (сполучник+іменник), також одне слово – 0,1% усіх двокомпонентних композитів): *die Undkonten* – спільні рахунки.

Незважаючи на вимогу до короткої форми терміна, в економічній термінології наявні терміни-композити, що містять три та більше компоненти. Їх існування зумовлено можливістю вираження у межах однієї лексичної одиниці відразу кількох важливих ознак певного

спеціального поняття та здатністю передати у формі одного слова усі необхідні інформативні особливості цього поняття.

Словотвірний аналіз трикомпонентних термінів, що становлять 60 одиниць – 18% усіх термінологічних одиниць, свідчить про те, що для них характерні такі основні моделі:

1. Модель **S+S+S** (іменник+іменник+іменник). Ця модель представлена 24 одиницями, що становить 41,2% усіх трикомпонентних термінів: *der Kundenberatungsdienst* – консультативна служба з надання послуг покупцям; *die Lohnsteuerberechnung* – підрахунок суми на заробітну плату.

2. Нечисленна кількість термінів утворена за допомогою моделі **V+S+S** (дієслово+іменник+іменник). Тут виявлено 9 лексем. тобто 15,8% усіх трикомпонентних термінів: *der Sparkassenbrief* – депозитний сертифікат.

3. Майже з однаковою частотністю представлені такі три моделі:

а) Модель **A+S+S** (прикметник+іменник+іменник). Зафіксовано 7 одиниць, що становить 11,7% усіх трикомпонентних термінів: *die Gleitpreisklausel* – застереження про змінну ціну (передбачає встановлення ціни через деякий час після укладення договору чи можливість зміни ціни);

в) Модель **Präp+S+S** (прийменник+іменник+іменник). Ця група має 6 одиниць і становить, відповідно, 9,3% усіх трикомпонентних термінів: *der Unternehmensergebnis* – результат діяльності підприємства.

с) Модель **Adv+S+S** (прислівник+іменник+іменник) представлена 5 одиницями і становить 7,9% усіх трикомпонентних термінів: *die Außenwirtschaftstätigkeit* – зовнішньоекономічна діяльність, *das Selbstversorgungswirtschaft* – дрібне сільськогосподарське підприємство.

4. Невисоку продуктивність серед економічних трикомпонентних термінів має модель **S+A+S** (іменник+прикметник+іменник), представлена у нашій вибірці 4 одиницями, що становить 6,9% всіх одиниць: *der Steuerfreibetrag* – сума, з якої не стягуються податки.

5. До малопродуктивних моделей належить модель **S+V+S** (іменник+дієслово+іменник), усього 3 одиниці, що становить 4% усіх трикомпонентних термінів, наприклад: *die Steuerabsetzbeträge* – податкові відрахування.

6. Найменш продуктивною є модель **S+Präp+S** (іменник+прийменник+іменник). Вона становить 2,6% всіх трикомпонентних термінів та налічує 2 одиниці: *die Kostenmitfinanzierung* – співфінансування витрат.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Аналіз текстів економічної тематики видання «Spiegel» дав змогу виокремити 620 термінологічних одиниць, утворених способом словоскладання. Результати кількісного аналізу термінів економічної термінології в сучасній німецькій мові дають підстави стверджувати, що словоскладання належить до продуктивних способів номінації фахових понять. Для термінів-комполітів характерні висока інформативність та, водночас, відносна компактність. Завдяки цій перевазі досліджувані одиниці часто вживаються в економічних текстах, наприклад: ***Oberlandesgericht** kippt **Kontoführungsgebühren für Bausparvertrag**: In Zeiten von **Niedrigzinsen** langten viele **Bausparkassen** an anderen Stellen zu – und erheben etwa teils üppige **Jahresgebühren**.*

Як свідчить проведене дослідження, нові композити в економічній термінології формують єдину монолітну складну основу, до компонентів якої можуть належати як корені, так і похідні прості чи

складні основи. Їхній компонентний склад може бути дуже різноманітним.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у порівняльному аналізі складних економічних термінів німецької та української мов з метою виявлення перекладацьких методів та прийомів, необхідних для адекватного відтворення термінологічних одиниць.

Література:

1. Вовчанська С. І. (2013) Синтаксичні особливості німецького фахового маркетингового дискурсу / С. І. Вовчанська // Мова і культура: науковий журнал / [гол. ред. Д. С. Бураго]. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, Вип. 16. – Т. IV (166). С. 144–150.
2. Гутиряк О. І. (1999) Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук. К.: Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 18 с.
3. Даниленко В. П. (1977) Русская терминология: опыт лингвистического исследования. М.: Наука, 246 с.
4. Дружб'як С. В. (2010) Словоскладання у творенні сучасних німецьких економічних термінів / С. В. Дружб'як // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». № 676. С. 94–97.
5. Дудок А. Р. (2019) Словотвірна семантика префіксальних дієслів-термінів гуманітарної сфери: теоретичний аспект / А. Р. Дудок // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69) № 4. С. 41-45.
6. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. (2000) Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К.: Academia, 217 с.

Ілюстративний матеріал

7. <https://www.spiegel.de/wirtschaft/>

References:

1. Vovchanska S. I. (2013) Syntaksychni osoblyvosti nimetskoho fakhovoho marketynhovoho dyskursu / S. I. Vovchans'ka // Mova i kultura: naukovyy zhurnal / [hol. red. D. S. Buraho]. – K.: Vydavnychyy Dim Dmytra Buraho, Vyp. 16. – T. IV (166). S. 144–150.
2. Hutyryak O. I. (1999) Anhliys'ka terminolohiya marketynhu: struktura ta semantychni kharakterystyky: avtoref. dys. na zdobuttya naukovooho stupenya kand. filol. nauk. K.: Kyivskyy un-t im. Tarasa Shevchenka, 18s.
3. Danylenko V. P. (1977) Russkaya termynolohyya: opyt lynchvystycheskoho yssledovannya. M.: Nauka, 246 s.
4. Druzhibiak S. V. (2010) Slovoskladannya u tvorenni suchasnykh nimets'kykh ekonomichnykh terminiv / S. V. Druzhibiak // Visnyk nats. un-tu «Lvivska politekhnik». Seriya «Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi». № 676. S. 94–97.
5. Dudok A. R. (2019) Slovotvirna semantyka prefiksalnykh diyesliv-terminiv humanitarnoyi sfery: teoretychnyy aspekt / A. R. Dudok // Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiya. Sotsialni komunikatsiyi. Tom 30 (69) № 4. S. 41-45.
6. Dyakov A. S., Kuyak T. R., Kudelko Z. B. (2000) Osnovy terminotvorennya: Semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty. K.: Academia, 217s.